

♦ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ♦

ΤΟ ΝΕΟ ΘΕΑΤΡΟ

(Ο "ΟΙΔΙΠΟΔΑΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ", ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ)

Ἀνάμεσα στίς τόσες ἀφορμές τοῦ ξεπεσμοῦ τοῦ θεάτρου μας, πολλοὶ ξεχωρίσανε γιὰ σπουδαιότερη τὴν ἔλλειψη ὕλικῆς ἀνεξαγορεύσιμης. Καὶ γιὰ τοῦτο νομίστηκε, πὼς μιὰ ἐταιρεία πού θὰ συγκέντρωνε κεφάλαια ἀφιερωμένα σὲ θεατρικὴ ἐπιχείρηση, θὰ μπορούσε νὰ φέρῃ τὴν ποδομένη χρυσὴ ἐποχὴ.

Ἡ Ἐταιρεία ἐγίνε μετ' τὸ χιλιοπατημένο τίτλο: Ἑλληνικὸ ἢ Ἑθνικὸ θέατρο, σάμπως οἱ ἄλλες β-μοιες καλλιτεχνικὲς ἐργασίες νὰ μὴν εἶναι κι αὐτὲς ἑλληνικὲς ἢ ἐθνικὲς. Ἡ ἐταιρεία τοῦ «Ἑλληνικοῦ θεάτρου» ἐπαγγέλιτο πὼς καὶ νέο θὰ προσφέρει στὴν κοινωνία μας, σὺν πολλῇ δηκίσει, πού διψᾷ ὡς ἡμεῖς γιὰ μάθησι καὶ καλλιέργειαν, συγκρατήριον καὶ νοσηματοποιούμενον.

Μὰ τί νέον καὶ ποῦ ποῖμα νὰ περιμένουμε, σὺν δέλπουμε πὼς ἡ νέα ἐταιρεία ἔχει συγκεντρώσει μέσα σιτοὺς διοικητὲς τῆς κι δόματα πού καμιά πίστις δὲν μπορούσε πιά νὰ ἔχουνε γιὰ σοβαρὴ δουλειά. Ὁ κ. Μπάμπης Ἀννίνος, συμπληρωτικὸς καὶ παμπάλαιος, ὁ κ. Μ. Λιδωρίκης, δημοσιογραφικὸς δραματογράφος τῆς εὐκόλης σειρᾶς, ἔτοιμοι κι οἱ δύο, μ' ἄλλους ὁμοίους, γιὰ συνεργασία μετ' τὸν κ. Σπύρο Μελά, πάντα ζωντανὸν κι ἀνήνοχον, καὶ τὸν κ. Φῶτον Πολίτη, ἀνθρωπο νέον γούστου καὶ θαυμάσιον ψυχικότητος. Στοιχεῖα ἀπαίριαστα, πού θὰ πλεονέκουν, θέβαινα, κάμποσο συναμειάζονται γιὰ ἐπικράτησιν καὶ θὰ νικήσουν ἐκεῖνα πού θὰ ἔχουνε μαζί τοὺς «ἐχθροὺς», δηλαδὴ τὴν συντηρητικὴν μερίδα τύπου καὶ κοινωνίας, πού εἶναι κι ἡ πύθνη ἐπιτήδεια, σὲ τόπον ὅπου τὰ λαϊκὰ αἰσώματα μένουνε σὺν σκοτιάδι καὶ στὴν ἀδιαφορίαν, μετ' τὴν πονηρὴν ἐργασίαν τῆς κρατοῦσας τάξεως.

Ζήτησαμε ἄλλοτε, ἀπὸ τὴν στήλην αὐτὴν, ἴδμεν «Αἰακὸν θεάτρον», δηλαδὴ μιὰ ἐπιχείρησιν πού νὰ γείρῃ τὴν προσοχὴν τῆς σὺν πολλῇ κοινῇ, καὶ μετ' μέσα ἀπὸ καὶ σὺν τῇ νῆσιν νὰ τοῦ τραβήξῃ τὸ διαφύρον, δίνοντάς του ἔργα κλασικὰ καὶ νεώτερα, μ' ἕνα γιγνὸν εἰσιτήριο. Ὡς ἐπιχείρησιν, ἂν εἶχε δέξιν διέυθυνσιν, δὲ θὰ ζήμιωνότανε διόλου ὕλιν, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μερίδι θὰ εἶτανε σὲ θέσιν, νὰ μορφώσῃ πρὸς λίγα χρόνια κοινὸν ἀληθινόν, ἀγνὸν ψυχικόν, πού νὰ μπορούσῃ νὰ κρατήσῃ σὺν μέλλῳ, τὴν ἀπαραίτητην παρὰ δόσιν, γιὰ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ συγκαιρινοῦ θεάτρου σὺν τὸν τόπον μας. Μὰ οἱ πλουτοὶ ἐπιχειρηματίες δὲ διαφέρουνται γιὰ τὸ λαόν. Ἀποτανθήκανε στίς τάξεις ἐκεῖνες, πού γεμᾶτες ματαιοφροσύνη καὶ ψυχικὴ κούρασιν, λιγάρουμες καὶ θαρσύνες, δὲν εἶναι ικαναὲς νὰ συντηρήσουνε θέατρο τῆς προκοπῆς, ὅσο μάλιστα κι ἂν τοὺς φροντίζῃ τὰ ἰδιαίτερα τὰ γούστα. Ὡστε μ' ὅλη τὴν ἐξασφάλισιν ὕλικῆς ἀνεξαγορεύσιμης, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι βέβαιον καὶ ψυχικόν. Τὸ νέον θέατρο θὰ σὺν τὰ δῆματά του, μετ' τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῆς πρώτης ὁρμῆς, κ' ὕστερα θὰ σέβῃ

μονάχον, ἐγκαταλειμμένον κ' ἔρημον. Ἐχουμε τὰ παραδείγματα πρόχειρα. Ἡ «Νέα Σκηνή» τοῦ Χρηστομάνου, ὅσο κι ἂν κολάκευε τὴν καλὴν λεγόμενὴν κοινωνίαν, συνάντησε τὴν ἀδιαφορίαν. Τὸ «Βασιλικὸν θέατρον», μ' ὅλη τὴν ἐπιμονὴν ἐνὸς Βασιλείου, πού ἔκανε καὶ προσωπικὴν ἀπόμνησιν προπαγάντῃ, δὲν μπορούσε νὰ στηριχθῇ καὶ νὰ ῥιζώσῃ. Καὶ τώρα, μετ' τὴν παράστασιν τοῦ «Οἰδίποδα» τὸ θέατρο τῆς νέας ἐταιρείας, ὕστερ' ἀπὸ τὴν δὴν πρῶτην βραδίαν, δὲ σιάνηκε δυνατὸν νὰ συγκεντρώσῃ ὅσους θεατὲς εἶτανε πιθανόν, μ' ὅλον τὸ δόρυ πού δημιουργήθηκε.

Κι ὅμως, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, πὼς οἱ κόποι τοῦ κ. Φῶτον Πολίτη γιὰ τὴν σκηνοθεσίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν, δὲ μένταν ὁλοτελὴς δίχως καρποὺς. Οἱ γνωστοὶ ἡθοιοὶ, πού σκατολογηθήκανε ἀπὸ τοὺς ἄλλους θιάσους τῆς θεατρικῆς ἀγορᾶς, γάνηκε πὼς θέλησαν νὰ ὑποταχθῶναι σὲ κάποιον αὐστηρὸν καὶ θαυμάσιον νόμον. Κι ὅσο κι ἂν ὁ διευθυντὴς τῆς σκηνῆς δὲν εἶναι θαυματουργὸς γιὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ἰσχυρῶν, ὅμως κατώρθωσε, τοὺς περισσοτέρους νὰ τοὺς συγκαταστήσῃ σὲ ἰσορροπία, καὶ πολλὰς φορὰς νὰ τοὺς δόξῃ ὅτι ἔνα τρόπον ἐμμενείας σωστὰ ψυχολογημένο. Ἡ πύθνη ἐπιτήδεια, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν τραγῳδίαν, ἀνεβάσθη σὲ μεταρρυθμισμένην, σήμερον μετ' τὴν νεώτερον ἀντίληψιν, σκηνήν, — μελετημένην σὺν ὅλῳ καὶ σὺν καθέκαστῳ. Ὁ χορὸς καὶ τὰ ἄλλα βουδὰ πρόσωπα, πῆραν παλιν ζωὴν καὶ κίνησιν. Μ' ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὰς κι ἀπὸ τὸν χορὸν τοῦ χοροῦ, ἔλειπε ἡ προφορὰ, ἡ καθαρὴ προφορὰ καὶ τὸ φωνητικὸν ἐκφώνημα κατὰ λέξιν, ἔτσι πού νὰ μπορῇ πλέον νὰ νοιώθῃ ὁ θεατὴς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀπόδοσιν τοῦ λόγου. Κ' εἶτανε ἀνάγκη, νομίζουμε, σὺν ὁμειῶ τοῦτο, ἀπὸ τὰ πύθνη σπουδαία, νὰ δώσῃ μεγάλην προσοχὴν ὁ διευθυντὴς τῆς διδασκαλίας, ἀπὸ μάλιστα ὁ ἴδιος μετέφρασε τὸ δράμα, σὲ στίχους ἀδρόνους καὶ σὲ γλῶσσαν τόσο ποιητικὰ δημοτικὴν, πού καὶ τὰ δὴν γινόντανε μισημένα καὶ καταναυγημένα σὲ ἡγούς, πολλὰς φορὰς, ἀξενάργους καὶ ἀναρμόνους. Ὡς ἄλληθινος ὁ λόγος ἐκεῖνος τοῦ Γκαίτε στίς «Συνομιλίαν» του μετ' τὸν Ἑκκερμαν! «Θέλεις νὰ μορφώσῃς ἡθοιοὺς; Ἐγὼ τότε μέσα σου ἀτέλειωτην ὑπομονήν».

Ἡ παλαιὰ μέθοδος τῆς χιτῆτης καὶ τραβηγμένης ἀπαγγελίας, ἔφερε ἀπὸ καιρὸν σὺν θέατρον τὴν ἀντίδρασιν, κ' εἶται καθιερώθηκε τελευταία ἡ συνήθεια τῆς ψυχοκινῆς σκηνικῆς κινήσεως, πού μετ' τὰ λόγους ἀλαφροδράματα κ' ἐπιθεωρήσεις τοῦ καιροῦ μας, ἔβλεπε σὲ κακοποιημένην ἀγέλειαν καὶ ἀγροτικὴν. Ἐταῖοι συντηρημένοι οἱ ἡθοιοὶ μας, δὲ νοιώσανε πὼς ὁ ἔργον μεγαλειώδεις, σὺν τὴν ἀρχαίαν τραγῳδίαν, πού ζητοῦνε περισσότερον μετ' τὰ μέσα τοῦ λόγου, παρὰ μετ' τὴν μαστορμένην δράσιν, νὰ ξεδιαλύνουνε τὸ αἰσθητικὸν καὶ νὰ ἐκφράζουν τὴν ψυχὴν, ἀγγίζοντας βαθύθιναν τὴν καρδίαν, — ὁ τόνος κάποιαν μετρημένην ἐπαγγελίαν εἶναι ἀπαραίτητος, ζητημένος ἀπ' αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ σκηνικοῦ ἔργου, ἀπὸ λόγους μάλιστα ιστορικοῦς.

Γιὰ νὰ γανερωθῶναι τὰ τραγικὰ πρόσωπα ξεχωρισμένα κ' ὑψωμένα, σὺν πρῶτον, πρὸς τὸν φωνητικὸν ἀνθρώπον, φροντισάνε, σὺν τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, καθόρους σὺν πόδια καὶ μάσκες σὺν πρόσωπον. Τὴ διαφοράν τούτην, ἀπὸ τὸν καθεμερινὸν καὶ τὸ συντηρημένον

άνθρωπο, πρέπει δέβαια να κρατούσανε και σὸν ἐκρηκτικό τους τρόπο, και γιὰ τοῦτο ἴσα ἴσα ὁ Λόχος τῆς τραγωδίας παρουσιαζότανε, ὄχι πρόχειρος και πεζός, μὰ με τὸ ἰδιαίτερο γόρεμα τοῦ μέτρου και τοῦ σίχου φροντισμένος. Τῆς τέτοιας μετρομέτης και ψυχολογικά ρυθμισμένης ἀπαγγελίας ἡ ἐξαγωγή, θὰ ἔφερνε σὺν τελευταίῳ σκηρικῷ φανερῶν τοῦ ἔργου τοῦ Σοφοκλῆ, τ' ἀποτέλεσμα τῆς καθαρῆς προφορᾶς, σὺν πρῶτο και κύριῳ καλλιτεχνικῷ μέρῳ τῆς ἐπιτυχίας.

Ἄν ἡ τραγωδία σὺν παλαιᾷ ἐκεῖνα χρόνιᾳ, ἔγτασε σὲ ἀμίμητο μεγαλεῖο, λίγο δὲ συντέλεσε ἡ λαϊκότητα τοῦ θεατοῦ τῆς ἀρχαίας Ἀθήρας, κ' ἡ τέλεια ἀνταπόκρισή του στὴ θαυμαία και πλατειὰ αἰσθητικότητι τῆς ἀπλῆς ψυχῆς ἐνὸς δόξαρου λαοῦ. Κ' εἶσι τὸ δόγμα σὺν ἀνώτερης κοινωνικῆς ἀνάγκης ἀνάθεμα, ἔκλεισε μέσα του τὴν προῆς τῆς τραγῆς ἐποχῆς του, και παρὰ τὴν οὐσία τῆς ὁλόκληρῃ στῆν αἰωνιότητα. Τὸ μεγάλο αὐτὸ πολιτιστικὸ παρὰδειγμα, ποὺ δώσανε με τὴν τέχνη τοῦ τραγικοῦ λόγου οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, ἀδασίλευτο γεμίζει ὅλους ποὺς καιροὺς. Οἱ αἰῶνες ποὺ περάσανε τοῦ δυναμώσανε τὴν ἀξία.

Σήμερα ποὺ ἡ ἀνθρωπότητα παίρνει ἀπάνω της ἕναν ἀγῶνα γιγαντίο, ἐνάντια τοῦ ἴσα με τώρα κόσμου τῆς δεσποτίας καὶ τῆς αὐταρχικότητος, ποὺ γιὰ νὰ κρατήσῃ σὸν ἐαυτὸ του τὰ ὕλικά μέσα, ἀλυπόδενε τὸ καὶ πᾶν ἀπ' ὅλες τῆς μεριές, — εἶναι καιρὸς κι ὅσοι γιλοδοξοῦνε τὴν ἀναγέννηση τοῦ θεατοῦ μας, νὰ μὴν παραβλέψουνε νὰ στοίψουνε γλήγορα τὸ τιμῶν, μακριὰ ἀπὸ τῆς συντηρητικῆς ἀντιλήψεως και συνευχαρίστες, πρὸς τὸ ὅραμα τὸ γενικὸ κι ἀναπόφευκτο, ποὺ θὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ σιμώσουνε τὴν οὐρεμένη ἀκρογιαλιά τῆς ἀλλόδοξης τους προοπτικῆς. «Εἶσι μονάχα εἶναι δυνατό νὰ μὴ σβήσουν ἄδοξα, ἐργασία ποὺ γίνεται με εὐλιχρία και κόποι ἀξιοὶ γιὰ μεσιότερους καρποὺς.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΤΟ ΡΙΖΙΚΟ ΜΑΣ

.... et mon sort à ton sort s'unit

Jules Carrara.

Σὰ μὲς εἶδε ἡ Μοῖρα ἔτσι ἀγαπημένο
νὰ περνοῦμε μπρὸς της, δίχως πίκρα κι' ἔνοια.
στέκει μὲς κοιτάζει και με φούρια δένει
ἀργαλιὸ ἀσημένιο, με χρυσὰ τὰ χτένια.

Τρῶννε οἱ πατήρες κι' ἀρχινᾷ νὰ φαίνει,
ἀπὸ σὲ τὸ φᾶδι κι' ἀπὸ με στημόνι,
τὸ κρουστὸ πανί της γιὰ νὰ κάνει, παίρνει
τὸ διασίδι φέβρει σὺν πουλὶ φτερόνι.

Ἔρχεται και πᾶν βιαστικὴ ἡ σαγίτα,
λουλούδα κι' ἀγάπες σὺν πανὶ στορίζει
κοίτα, ἀγαπημένε. τὰ πλουμῖδια, κοίτα....
Και τραγοῦδι ὁλόγλυκο ἡ νυφάντρα ἀρχίζει,
σὰ μὲς βλέπει ταῖρι τόσο λατρεμένο:
«Νὰ τὸ ριζικὸ σας γιὰ πάντα δεμένο».

Σάμος—Βαθύ

ΣΙΤΣΑ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

ΑΠΟ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ - ΜΟΥΣΕΙΑ

Ἀγαπητέ μου «Νουμᾶ»,

Ἐγράφηκε στῆς ἐφημερίδες, ὅτι ἡ Ι. Σύνοδος σπουδεῖ νὰ διαλύσῃ τὰ μοναστήρια, γιὰτὶ λένε πὼς οἱ καλόγηροι δὲν ἔχουνε κανένα σκοπὸ και πὼς ἀκόμη εἶναι ἀδικο νὰ ξοδεύουν γι' αὐτοὺς τόσα χρήματα.

Δὲν εἶναι δικό μου θέμα νὰ μιλήσω γιὰ τὴν ἀπόφαση αὐτή. Μονάχα σὺν καλλιτέχνης και Βυζαντινολόγος, ποὺ πονῶ γι' αὐτὰ τὰ τιμημένα ἱερὰ λείψανα, σὰς γράφω τὸ γράμμα αὐτὸ δείχνοντας ἕνα μεγάλο κίνδυνο ποὺ σὲ λίγο θὰ προβάλλει, μὰ κίνδυνο μεγάλο και ἀνυπόφορο, και μιὰ καταστροφή γιὰ τὴν ὁποία θὰ μᾶς βοῖζουν οἱ ἀπόγονοί μας, ὅπως ἐμεῖς βοῖζουμε ἐκείνους τοὺς πρόγονούς μας οἱ ὅποιοι ἀφῆκαν νὰ καταστροφῶνε τόσα, μὰ τόσα καλλιτεχνικὰ λείψανα στῆς ἀπειρες ἐκκλησίαις και τὰ μοναστήρια τῆς πατρίδας μας.

Ὅπως σὰς εἶναι γνωστὸ—ἡ ἂν δὲν εἶναι, σὰς τὸ λέω ἐγὼ ποὺ τὰ εἶδα με τὰ μάτια μου—μετὰ τὴν ἄλωση τῆς καμαρωμένης μας Πόλης ἀναγεννήθηκε στὴν Ἑλλάδα μιὰ μεγάλη και θαυμαστή βυζαντινὴ τέχνη και ἀναδείχτηκαν ζωγράφοι ἀντάξιοι τῶν ἄλλων συναδέλφων των στὴ Δύση, τοῦ Δυρρεο, τοῦ Φράνς Ἄλς, τοῦ Ἀλντόρφε, τοῦ Ι. Φουκκέ, τοῦ Ε. Λέ-Σιέρ και τῶσων ἄλλων.

Τὰ μοναστήρια λοιπὸν αὐτὰ ποὺ ζητοῦν τώρα νὰ διαλύσουν, μέσα στοὺς κόλπους των περικλείουν τοὺς θησαυροὺς αὐτοὺς, ποὺ εἶναι πολύτιμοι ὄχι μόνο γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ τους ἀξία, ἀλλὰ και τὴν ἀρχαιολογικὴ σημασία, και ἀκόμη περισσότερο, ὅπως ἔγραψα και σὺν «Ἐθνος», γιὰ τὸ θρησκευτικὸν τῶν πατέρων μας. Εἶναι καθ'αὐτὸ Μουσεῖα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης και εἰκονογραφίας, ποὺ ἀξίζουν πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι φαντάζονται οἱ ἀπλοῖκοι δεσποτάδες μας. Δὲν κατακρίνω τὸ μέτρο τοῦ περιορισμοῦ τῶν μοναχῶν. Θέλω μονάχα νὰ πῶ πὼς προτιότερα πρέπει νὰ φροντίσουν νὰ λάβουν μέτρα γιὰ νὰ σώσουν τὰ κειμήλια αὐτὰ ποὺ θὰ καταστροφῶν μόνο τους ἀσφαλῶς ἐὰν ἀφεθοῦν σὲ μοναστήρια ποὺ θὰ διαλυθοῦν. Μὰ θὰ μοὺ πῆς, ποῦ ξέρεις τοῦ λόγου σου πὼς θὰ καταστροφῶν; Ἀπλούστατα. Ἐχω γιὰ παρὰδειγμα χιλιάδες τέτοιων μουσείων-μοναστηρίων, τὰ ὁποῖα ὅταν διαλύθηκαν καταστράφηκαν κ' ἔγειναν ρημαδία. Ἐὰν γυρίσεις τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου και τὴ λοιπὴν Ἑλλάδα θὰ δῆς πόσα τέτοια ἐρεῖπια ἀκόμη σὲ κάνουν νὰ λυπηθεῖς και νὰ κλάψεις. Σ' αὐτὴν ἐδῶ ἀκόμη τὴν Ἀττικὴν και πάρα πέρα στὴν Ἑβδία, ὑπάρχουν μοναστήρια κατὰγραφα, γιομάτα δηλαδὴ ἀπὸ κάτω ὡς πάνω με εἰκόνας τοιχογραφίας «ἐφ' ὕψους» ἢ «ἐδ' ὕψους» ἢ και με σὺν ἀκόμη, μεγάλης ἀξίας, ἐγκαταλειμμένα και σποριαζόμενα. Νά, γύρω μας, στὸν ἐλαιῶνα τῆς Ἀττικῆς, στὸν Ὑμηττὸν και στὴν ἄλλη περὶχωρο σῶζονται μοναστηριάκια πάμπολλα, καθὼς και μεγάλες μονές, ὅπως εἶναι ὁ Ἀη-Γιάννης ὁ Θεολόγος, ὁ Ἀη-Γιάννης ὁ Κυνηγός, ὁ Ἀη-Γιάννης ὁ Προδρόμος, ἡ Καισαριανή, ὁ Καρθέας, ὁ Κουταλέας, ἡ Ὁμορφή Ἐκκλη-